

98

"אין זה כתוב בשום מקום במלכים" - האמנם כר?

ישראל דנדרוביץ'

א. כתב הגאון רבי ייעב"ץ בהגחותיו על דברי הגדירה (זבחים לא, א): "אמר רבי ינא: חישב שיאכלו כלבים לאחר - פיגול, דכתיב 'ואת איזבל יאכלו הכלבים בחלק יזרעהל':"

"דכתיב ואת איזבל - כפי שכתוב כאן בספרנו אין זה כתוב בשום מקום במלכים (והגדירה מקומ נרשם בטיעות), וצ"ל כר, הכלבים יאכלו את איזבל בחיל יזרעהל, והוא קרא קמא (מלכים א', כא, כג)".

הגדירה מחפשת פסוק בו קיים ביטוי של 'אכילה' על אכילתבשר על ידי כלבים, והגדירה מוצאת זאת בפסוק 'ואת איזבל יאכלו הכלבים בחיל יזרעהל'. טוען על כר היעב"ץ בנהרצות כי פסוק זה כפי שהוא מופיע לפנינו "אין זה כתוב בשום מקום במלכים", ואף המגדירה מקומ המצוין שם על אתר אינו כי אם טעות.

אם אין פסוק שכזה, טורה איפוא היעב"ץ בעבורינו והוא מעתיק לנו את הפסוק ש לדעתו הוא הנכון והמתאים להשתלב בתוך דברי הגדירה, וזה (מלכים א', כא, כג): "ונִגְמַן לְאִיזֶבָל קָבֵר ה' לְאָמֵר הַכְּלָבִים יִאֱכֻלُ אֹת אִיזֶבָל בְּחֵיל יִזְרָעָל".

ב. ולמרבה המבוכה לא ידעתו לפרשנש איך נשמט מעיניו הבדולחים של היעב"ץ כי פסוק שכזה, כפי המצווטט בגדירה, קיים גם קיים בספר מלכים (מלכים ב', ט, י): "וְאֶת אִיזֶבָל יִאֱכֻל הַכְּלָבִים בְּחֵיל יִזְרָעָל וְאֵין קָבֵר וְנִפְתַּח הַקְּלָת נִנְסָ".

כ. רק שתיקנו של היעב"ץ הרושם בגדירה פסוק אחר, אם הוא מתבסס רק על כך שפסוק כזרתו המופיעה בגדירה אינו מופיע בספר מלכים, קשה לנו לפרשנו, שכן עינינו הרואות מקרה ערור ומפורש שכזה. ותימה על גאון מופלג שכמותו שנעלמו ממנו לפני שעה דברי הפסוק המפורשים.

ג. אכן כבר לימד אותנו יידי הרב יעקב שמואל שפיגל בספרו 'עמודים בתולדות הספר העברי' (הגחות ומגיהים, עמ' 317): "וככל זה יהא נקטו בידך לגביו כל המגיהים. לעולם יש לראות מה נוסח הדפוס שהוא ביד המגיה. דבר ברור הוא שאם לא נעשה כן, אלא

נתיחס רק לנוסח הדפוס הנמצא בידינו, הרי שתמיד ימצאו מקומות מוקשיים בדברי המגיה, והגהתו תהיה לעיתים מיותרת, או בלתי מובנת, וכבר שגו בזה רבים

1 **"אין זה כתוב בשום מקום במלכים" - האמנם כר?**
ישראל דנדרוביץ'

2 **היתה יציאת מצרים שלישית?**
יחיאל מוזס

3 **תגובהן לטענה של פילוח ענבל**
7 המצריים
ברהם מברגר

4 **כי יוונית יהושע ענבל**

5 **גילוח ערב שבת בין המצריים יעקב ישראל סטל**
7 הטור לתורה'

וטובים".

כך שהיה מקום לכואורה לומר כי שמא בש"ס שלפני היעב"ץ היה רשום נוסח שונה של פסוק והוא אכן אינו כתוב בשום מקום בספר מלכים. אך זה אינו, שכן הש"ס עימנו השתמש היעב"ץ בלומדו מסכת זבחים עדין שומר בגנזי בית הספרים הלאומי, והוא ש"ס דפוס פפ"ד' משנת ת"פ - תפ"ב, ועליו הוא שרשם את הגחותינו. והנה בדף זה מופיעה הගירסה בדיקוק כמו שהוא לפניינו.

יתירה על זאת גם בדקתי בכתב יד מינכן ובדף הראשון של הבבלי שנדפס בוונציה ובמקורות קדומים נוספים, ובכולם לא יצא מכך כלל - ציטוט הפסוק הוא כמו לפניינו. אין ولو מקום אחד בו מופיע הפסוק בשיבוש זה או אחר. כך שטענת היעב"ץ כי "אין זה כתוב בשום מקום במלכים" נאמנה על הפסוק 'ואת איזבל יאכלו הכלבים בחיל יזרעהל', והרי הדברים פלא שכן הפסוק כתוב להדייה.

המשך בעמוד הבא

כללה בו לדרש

דינונים ערים מסביב לנושאי הגלויות הקודמים מתנהלים באתר דאצ'ה:

- **בן ניתול עליון ולהשתתף בדינון מסביב למאמרו** של ר' ענבל, 'על חורב לשבעים שנה'.
- **מסביר לשיר 'תפילה'** של ר' א' קפלן ונוסחאותיו השונות, התפתח דין **כאן**.
- **דין על אודות מהיצה לחשש חמץ עונדו מתנהל **כאן**.**

*

בבטי המדרש השונים בוקע וועל קול התורה בעניינים מגוונים:

- **ר' יהיאל גולדתגר** הביא לפני הלומדים תגלית מפתיעת על אודות ספר חממדת ימים.
- **בבית מדרשו של ר' יהודה זייבלד** על חידושים נפלאים ודשו בהם רביהם.
- **שחתת** רב' אברהם יצחק גורינבוים שליט"א לפרשת חקת.

ד. בסיום דבריו מוסיף היעב"ץ שלוש מילים חשובות: "והוא קרא קמא". ומהוספה זו נראה כי היעב"ץ היה מודיע לפסקו נסף הנאמר בעניין, והוא פסקו שלישי בעניין זה אשר כר נאמר בו (מלכים ב', ט, לו): "**וַיִּשְׁבֶּן וַיָּגִיד לוֹ וַיֹּאמֶר קָרֵר בְּנֵיךְ עַבְדָּךְ אֲלֵיכְוּ תַּתְּשִׁבְיִ לְאָמֹר בְּחִילָק יְנֻעָאֵל יְאָכְלוּ בְּפֶלְבִּים אֶת בָּשָׂר אַיְצָבֵל.**"

מסביר איפוא היעב"ץ כי אין הוא מצטט את הפסוק מספר מלכים ב', כי אם את זה שהביא מספר מלכים א' - מפני שהוא הפסוק הראשון שבו מוזכרת אכילתבשר על ידי כלבים, ובזה הוא אכן צודק בהחלט, כי אם הוא מגיע להחליטו את הפסוק שיש לשלב בגמרה הרי שבודאי ראוי שהציטוט יהיה מהפסוק הראשון שנאמר בעניין.

ה. למעשה, אם היה עומד בזיכרון הפסוק אותו מצטטת הגمراה, היה היעב"ץ יכול להקשות מדוע אכן הגمراה בחרה לצטט את הפסוק השני מתוך הפסוקים העוסקים באכילתבשר איזבל על ידי כלבים, בעוד שיכולה הייתה לצטט את הפסוק הראשון כתוב בספר מלכים א'.

לו היה היעב"ץ מקשה זאת - הייתה זו קושיה במקומה, ואולי אפילו הייתה בכך סיבה להצדיק את תיקון הגירסה אותה הציע ובה הוא מחליף את הפסוק מספר מלכים ב' עם הפסוק מספר מלכים א'. אך היעב"ץ אינו עושה זאת והוא אינו מתייחס כלל לקשה מסווג זה, וכל דבריו אינם מתבססים כי אם על הקביעה כי הפסוק שלפנינו "אין זה בשום מקום".

כך שמצד אחד נשארת תמייתינו בדברי היעב"ץ על כנה, אך מצד שני גם מתעוררת כאן שאלה חדשה: מדוע אכן הגمراה לא מצטטת את הפסוק הראשון האמור באכילתבשר איזבל על ידי כלבים, והיא מצטטת דווקא את הפסוק השני.

ו. יש לחדר, שגם בaned לחפש אחר הפסוק הראשון בו מוזכרת אכילתבשר על ידי כלבים, גם הפסוק שהציגו היעב"ץ אינו ראשון. קדמו לו כמה פסוקים הבאים בסוגנון הפסוק הבא (מלכים א', יד, אי): "**הַפִּתְחָת לְנַרְבָּעָם בְּעֵיר יְאָכְלוּ הַכְּלָבִים וְהַמִּתְבְּשָׁר בְּשָׁקָה יְאָכְלוּ עַזְف הַשְּׁמִינִים פְּיֵה קָבֵר,**" ופסוקים אלו קודמים לפסוקי אכילתבשר איזבל. כך שהשאלה מתחזקת יותר: מדוע הגمراה לא הביאה את הראה מהפסוקים הללו שהם מוקדמים יותר.

ואכן המפרשים דנים על כך שהגمراה לא מצטטת פסוקים אחרים, כשפתחו בכך בעלי התוספות שהעירו מדוע אין הגمراה מצטטת את הפסוק (ויקרא כה, ז): "**וְלֹבֶבֶת מִתְּגֵן וְלֹחֶץ אֲשֶׁר בְּאֶרְצָךְ תְּהִיא כָּל תְּבוֹאָתָה לְאַכְלָל**" ותירצו שchipו ראה על אכילתבשר. ויש מהחرونים ששאלו מדוע לא מצטטים את הפסוק (שמות כב, ל): "**וְאַנְשֵׁי קָרֵשׁ תְּהִין לִי וּבָשָׂר בְּשָׁקָה טְרֵפָה לֹא תְאָכְלוּ לְכָלְבָת פְּשָׁלְכָו אָתָּז**" או פסוקים אחרים כיווץ באלו, ותירצו מה שתירצו.

אולם אנו מתמקדים בדיוק באותו סוגן שמצויה הגمراה בפסוק 'ואת איזבל יאכלו הכלבים' - שהיא אכילתבשר אדם על ידי כלבים, ושואלים בכספיים: הן מדוע לא הביאה הגمراה את הפסוק מספר מלכים א' בו מוזכר אכילת איזבל על ידי הכלבים (שזהו גם הפסוק אותו ציטט היעב"ץ) והן מדוע לא הביאה הגمراה את הפסוק המוקדם אף יותר בו מדובר על אכילת המת לירבעם על ידי הכלבים, וצ"ע.

ז. צווין, כי הערטתו זו של היעב"ץ אינה מודפסת בהגחות הש"ס שלו הנפוצות במהדורות הרגילות, כי אם בהגחות המודפסות בהוצאות הש"ס שלו וגולש (מהדורות 'הרדעה' וכו').

אכן, בהוצאה זו נוספו אלפי הגהות, חלקים ממה שהשミニו מדפיסי הש"ס וילנא לעת שעשו כבתורם שליהם בהגחותיו של היעב"ץ וברצונם החליטו מי ישקטDMI ומי יתרף, וחלקים הוספות מספרו של היעב"ץ 'kolon של ספרים' בו קיבע את הגחותיו ותיקנם לדפוס.

כך שאין אני יודע מהיין מקורה של הגהה זו. ו王某ה השミニותה המדפיסים הראשונים כיוון שהבחינו בטעות שנפלה לכואורה בדברי היעב"ץ כאן, ונמצא לכואורה שללא כדי עשו המדפיסים החדשם בהדפסם את מה שאחיהם הבכור השミニיט בכוונה, אם כי גם בזה יש לתהות מי הוא הבור סמכא לשפט את דברי גאונינו קמאי ולהכירע על דבריהם, ו王某ה יש מן הראוי להדפיס הכל בתקווה כי יבואו אחרים חכמים מהם וילמדונו פשר דבר. או王某ה באה הגהה זו מספר 'kolon של ספרים' שלא היה מצוי בידי המדפיסים הראשונים ונמצא שלא על האחרונים תלונונתינו.

בכל מקרה - זו היא הגהתו של היעב"ץ התמורה לפי ריהטה, וממי כהחכם וידע פשר דבר - יואיל נא לסביר את אוזניינו ואומן מומחה יקרה.